

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2008 NOVEMBER – DECEMBER

1. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

- 1 Érdekkonfliktusok és lehetőségek – az orosz-grúz háború török szemmel
Veréb Tamás
- 6 Szíriai-francia kapcsolatok Sarkozy külpolitikája kapcsán
Bartalos Éva
- 9 Kína Latin-Amerika-stratégiája
Zombori Dóra
- 13 Pakisztán: akcióban a militáns csoportok
Paksi Julianna Kitti
- 17 A szabadok országában – a thaiföldi válság háttéréről
Karácsonyi Zoltán

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

ESSZÉ

ÉRDEKKONFLIKTUSOK ÉS LEHETŐSÉGEK – AZ OROSZ-GRÚZ HÁBORÚ TÖRÖK SZEMMEL

Veréb Tamás

A 2008. augusztusi orosz-grúz háború kitörésével sokat lehetett hallani egy új hidegháború kezdetéről, a két nagyhatalom, az Egyesült Államok és Oroszország súlyosan megromlott viszonyáról vagy éppen azokról a kihívásokról, amelyekkel – részben a háború következményeként, részben attól függetlenül is – az Európai Unió szembesülni kényszerül. Kevesebb szó esett viszont arról, hogy a konfliktusövezet közvetlen közelében lévő államok számára mit jelent a háború, milyen következményekkel jár az politikájukat tekintve, és arról, hogy tudják-e valamilyen mértékben befolyásolni az események menetét. Ezek közül az országok közül a legjelentősebb (és elemzői szempontból is talán a legérdekesebb) Törökország. A kis-ázsiai államról nem csak mérete, hanem külpolitikai kapcsolatai és stratégiai elhelyezkedése miatt is elképzelhető, hogy befolyásolni tudja azokat a történéseket, amelyekről úgy tűnik, hogy alapvetően a két nagyhatalomnak a térséggel kapcsolatos érték- és érdekkonfliktusai nyomán alakulnak.¹ Nem véletlenül sorolta Zbigniew Brzezinski Törökországot az ún. *geopolitikai pillérek* közé. Ezek azok az országok, amelyek önállóan ugyan nem határozzák meg döntő mértékben a geopolitikai viszonyokat, viszont a nagyhatalmak, Brzezinski terminológiájával a *geostratégiai játékosok* politikáját – elsősorban földrajzi helyzetüknek köszönhetően – befolyásolni tudják. Kétségtelen, hogy az Európa és Ázsia határán, a Közel-Kelet és a Kaukázus szomszédságában, a Fekete-tenger és a Földközi-tenger között, a Dardanellák és a Boszporusz mentén elhelyezkedő Törökország a geopolitikai pillérek közé tartozik. Kérdés azonban, hogy az orosz-grúz konfliktus esetén tud-e élni a helyzetéből következő lehetőségekkel és felelősséggel, egyáltalán szükséges-e a törökök számára, hogy

¹ Törökország biztonságpolitikai és geopolitikai szempontból is különösen fontos szereplő, mert egyszerre helyezkedik el konfliktusövezetek határán, a Balkánon és a Fekete tenger partján. Nem véletlen, hogy az EU, az Egyesült Államok és Oroszország számára is elkerülhetetlen tényező Törökország. Lásd bővebben: Rada Péter, Rada Csaba: Törökország európai uniós csatlakozásának biztonságpolitikai aspektusai, *Külügyi Szemle*, No 4. 2007.

beleszóljanak az események alakulásába, és ha igen, meg tudják-e találni az ehhez szükséges eszközöket.

Annyi bizonyos, hogy a háború kirobbanásával Ankara ellentmondásos helyzetben találta magát. NATO-tagként bizonyos mértékig igazodnia kell Washington politikájához, más érdekei viszont az diktálják, hogy Moszkva álláspontját és lépéseit se hagyja figyelmen kívül. Mindeközben persze saját Kaukázus-politikája céljaira és eszközeire is tekintettel kell lennie. A szituáció összetettségéből adódóan talán nem véletlen, hogy a török kormány csak napokkal később, a fegyveres összetűzések végéhez közeledve adott ki állásfoglalást az eseményekkel kapcsolatban, amelyben a konfliktus békés rendezésére és Grúzia területi integritásának tiszteletben tartására szólított fel, de nem ítélte el élesen az orosz hadműveleteket. Ankara számára olyan események is bonyolították a helyzetet, mint a nem fekete-tengeri országok hajóinak – például a Grúziába segélyt szállító amerikai hajóknak – az áthaladása a szorosokon (ennek szabályairól az 1936-os montreux-i szerződés rendelkezik) vagy a török rendszámú kamionok feltartóztatása Oroszország határain augusztus folyamán. Az első esetben az oroszok meglegedésére a török kormány megerősítette, hogy ragaszkodik a szerződés betartásához, amely alapján a nem a Fekete-tenger partján fekvő államok 15 ezer tonnánál nehezebb hadihajói nem haladhatnak át a szorosokon. A második kérdésben – amelyet sokan az orosz nyomásgyakorlás eszközeként értékelték – a két fél egyeztetést kezdeményezett, és a viták rendeződni látszanak.

Melyek tehát azok a konkrét tényezők, amelyek meghatározzák Törökországnak a háborúval kapcsolatos álláspontját? Egyrészt az ország az USA stratégiai szövetségese, még akkor is, ha az iraki háború 2003-as kitörése óta Washington és Ankara kapcsolatai több tekintetben is megromlottak. Ezzel együtt is – elsősorban politikai téren – nagy szerepet játszott és játszik az USA által meghirdetett terrorizmus elleni háborúban. Ráadásul – mint arról később szó lesz – Törökország a rajta áthaladó kőolaj- és földgázvezetékek miatt az Egyesült Államok energiapolitikájában is kiemelkedő fontossággal bír. A másik oldalon azonban az 1990-es évek vége óta Oroszországgal szintén szoros és több tekintetben is virágzó kormány- és államközi kapcsolatok alakultak ki. A két ország vezetői az 1990-es évek eleje óta a legmagasabb szintű találkozóikon deklarálták, hogy együttműködésük mindkét fél számára igen fontos. A jó viszony azonban nem csak a szavak szintjén hozott előrelépést: nagymértékben nőtt a két

állam közötti kereskedelem és a másik országban megvalósított beruházások volumene is. Oroszország a törökök egyik legjelentősebb kereskedelmi partnere lett. Gyorsan nő a két ország viszonylatában a turizmus is, az üzleti célú utazások mellett Isztambul és a török tengerpartok az orosz utazók kedvelt célpontjaivá váltak. Az sem elhanyagolható szempont, hogy bár Törökország az orosz energiapolitikában sem jelentéktelen tényező, a török földgázszükséglet kb. 60%-át orosz importból elégítik ki. Amíg tehát az USA a hidegháború óta Törökország egyik legfontosabb szövetségese, Oroszország az utóbbi évtizedben a török érdekek szempontjából közel ugyanilyen jelentőssé vált.

Ankara számára szintén fontos tényező, hogy szomszédai közül – ha az igen rövid közös határral rendelkező Azerbajdzsántól eltekintünk – talán csak Grúzia esetében mondható az, hogy a kapcsolatokat nem terhelik súlyos politikai, ideológiai, történelmi és gazdasági ellentétek. A két ország közötti gazdasági kapcsolatok – elsősorban a kereskedelem terén – gyorsan fejlődtek. Ez utóbbit tükrözi az is, hogy a két ország vezetői éppen néhány nappal a háború kitörése előtt állapodtak meg abban, hogy megépítik, ill. a már meglévő szakaszokon felújítják a Törökországból Grúzián keresztül Azerbajdzsánba vezető vasútvonalat. Törökország támogatta Grúzia NATO-hoz való közeledését is. Mi több, egyes orosz források azt állították, hogy a grúz katonák kiképzésében török tisztek is részt vettek. Az azonban szinte biztosra vehető, hogy az elmúlt években az amerikai katonai támogatás jó része Törökországon keresztül juthatott el Grúziába. Így persze az sem véletlen, hogy a jó török-grúz kapcsolat Washington kifejezett támogatását is élvezzi.

Különösen fontos volt ez a Kaszpi-tenger térségéből kiinduló kőolaj- és földgázvezetékek esetében. Köztudott, hogy az USA ezek megépítésekor olyan útvonalakat támogat, amelyek elkerülik Oroszországot (és lehetőleg Iránt is). Ennek a feltételnek tökéletesen megfelelt a Bakuból Tbiliszin át a Földközi-tenger partján fekvő török kikötővárosba, Ceyhanba vezető kőolaj- és a Bakuból a kelet-törökországi Erzurum városába vezető (és a jövőben Európa felé továbbépítendő) földgázvezeték. Washington számára azonban a helyzetet bonyolította, hogy Oroszország megállapodott Törökországgal a Kék Áramlat elnevezésű, Grúziát elkerülő, részben a Fekete-tenger alatt futó földgázvezeték megépítéséről, amelyet bizonyos tervek szerint Dél-Európa és a Balkán felé hosszabbítának meg. Törökország mindenestre mind fogyasztó, mind pedig tranzitországgként profitálhat a területén áthaladó csővezetékekből, ezért fontos számára,

hogy azok biztonságosan működjenek. Ironikus módon a Baku–Tbiliszi–Ceyhan vezetéknek éppen a törökországi szakaszán történt egy robbantás néhány nappal a háború kezdete előtt, amelynek elkövetéséért a Kurdisztáni Munkáspárt vállalta a felelősséget, a háború során azonban a vezetékek grúziai szakaszai nem sérültek. Mindazonáltal a fegyveres összecsapás rámutatott arra, hogy a korábban a biztonsági és politikai szempontból legmegfelelőbbnek tartott, bár a megépítés költségeit tekintve nem a legolcsóbb, Grúzián keresztül vezető útvonallal kapcsolatban is felmerülhetnek komoly kétségek. Egyes elemzők részéről olyan – talán kissé túlzó – vélemények is elhangzottak, hogy a háború kirobbanásának az volt az egyik oka, hogy Moszkva megmutassa, hogy a csővezetékek tekintetében kikerülhetetlen, és a beleegyezése nélkül nem építhető meg olyan vezeték, amely orosz befolyás nélkül juttatná el a Kaszpi-tenger térségének szénhidrogénkincsét a fogyasztókhoz. Ha azonban Törökország profitálni szeretne a csővezetésekből, mindenképpen a grúziai (és hazai) biztonsági helyzet stabilizálására kell törekednie.

Az Örményországgal fenntartott kapcsolatok szintén érdekes dimenzióját képezhetik a háborúval kapcsolatban kialakított török álláspontnak. A több, mint másfél évtizede húzódó karabakhi konfliktus miatt a két ország közötti szárazföldi határok le vannak zárva, és többek között emiatt épültek meg az Azerbajdzsánból kiinduló vezetékek a hosszabb útvonalon, Örményország kikerülésével. Szerzs Szarkiszján örmény elnök azonban ez év júniusában meghívta Abdullah Gül török köztársasági elnököt Jerevánba, a 2010-es labdarúgó-világbajnokság selejtezőinek keretében rendezett Örményország–Törökország mérkőzésre, és egyben a vitás kérdések rendezésére hívott fel. (A meccset egyébként – a két ország államfőinek jelenlétében – 0-2-re a török válogatott nyerte.) Mint később kiderült, a két állam képviselői között már korábban is folytak titkos tárgyalások, azaz török részről is mutatkozik hajlandóság a helyzet rendezésére, amely szándékot a grúziai konfliktus nyilván erősíteni is fogja. Bár érthető, hogy a Törökország és Azerbajdzsán felé lezárt szárazföldi határok és a két ország által bevezetett embargó nehéz helyzetbe hozta az örmény gazdaságot, és így Jereván számára is fontos lenne a konfliktusok rendezése, egyes elemzők rámutattak arra, hogy az örmény vezetés Moszkva jóváhagyása nélkül egy ilyen léptékű döntést nem hozna meg. Mindenesetre az Örményországgal való kapcsolatok rendezése Ankara mozgásterét megnövelheti. Ugyanekkor ezt Bakuban sokan ellenzik, attól tartva, hogy a közeledés azzal járhat, hogy Törökország fel

fogja adni a karabakhi konfliktussal kapcsolatban elfoglalt eddigi, Azerbajdzsánt támogató álláspontját. Így az azeriek ellenkezése miatt a török kormány számára nehezebbé válhat az egymással ellentétes érdekek között a megfelelő döntések meghozatala.

Mit tehet tehát a török kormány, ha az érdekeit érvényesíteni kívánja? A legfőbb célja természetesen az lehet, hogy a térségben stabil biztonsági helyzet jöjjön létre. Az nyilvánvaló, hogy Oroszország nélkül ez nem megvalósítható, de az is elképzelhetetlen, hogy Washington egyetértése nélkül teremtsék meg azt. Nem meglepő, hogy Erdoğan miniszterelnöknek az a javaslata, amely alapján Törökország, Oroszország, Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán részvételével egy kaukázusi együttműködési és stabilitási program indulna el, nem nyerte el az orosz befolyás további erősödésétől tartó amerikai kormány tetszését. A terv realitását középtávon a fennálló kétoldalú konfliktusok (orosz–grúz, örmény–azeri, örmény–török) is megkérdőjelezzik. A javaslat azonban mutatja az Ankara által követendő irányt: törekednie kell a konfliktusok rendezésére, akkor is, ha azokban közvetlenül nem érintett. Ez felveti annak a lehetőségét, hogy – különösen az említett együttműködési forma megvalósíthatatlansága esetén – közvetítőként lépjen fel a szembenálló felek, kiváltképpen az oroszok és a grúzok között. Ebből a szempontból nem elhanyagolható, hogy Afganisztán és Pakisztán, ill. Izrael és Szíria között jelenleg is a török diplomácia közvetít. Persze a közvetítés sikere nem garantált, de a bizalomépítésből Törökország közvetlenül is profitálhat, az örményekkel folytatott tárgyalások pedig önmagukban is elősegíthetik a térség stabilizálását. A török külpolitikának tehát aktívan kell fellépnie, figyelembe véve a nagyhatalmi érdekeket és kihasználva a térség egyes országaival kialakított jó kapcsolatokat.

CIKK

SZÍRIAI-FRANCIA KAPCSOLATOK SARKOZY KÜLPOLITIKÁJA KAPCSÁN

Bartalos Éva

Nicolas Sarkozy, a 2008 júliusától az Európai Unió soros elnöki posztját betöltő Franciaország elnökeként a nemzetközi szinten sokak számára meglepő lépéssel állt elő, hiszen megszüntette a diplomáciai elszigeteltséget Szíria és Franciaország között. 2005 óta először találkozhatott a szír-francia fél a 2008. július 13.-ai Mediterrán Unió csúcstalálkozójának a keretében. A közeledést mindkét ország diplomáciai sikerként könyvelheti el: a Nyugat és a Közel-Kelet kapcsolatának feléledése, az arab-izraeli konfliktus lezárásában való francia részvétel, a Libanon és Szíria közti diplomáciai szálak feléledése és nem utolsósorban Franciaország növekvő szerepe a nemzetközi porondon.

Nicolas Sarkozy hatalomra kerülésével jelentős változások mennek végbe a francia külpolitikában. Elődjével, Jaques Chirac-kal ellentétben Sarkozy az orosz-grúz konfliktus megoldásának igényével, a Szíriával való elszigeteltség megszüntetésével, illetve a francia uniós elnökségi politika mediterrán orientációjával átrendezte a francia diplomácia hangsúlyait. Franciaország elzárkózása egykori gyarmatától 2005-ben kezdődött Rafik al-Haríri, libanoni miniszterelnök meggyilkolásakor. Az akkori francia elnök, Jaques Chirac azzal vádolta Damaszkuszt, hogy részt vett az egykori libanoni kormányfő meggyilkolásában. Az esetet sokáig teljes homály fedte, azonban valószínűsíthető, hogy az esemény mögött Szíria titkosszolgálat áll. A szunnita muzulmán al-Haríri 2004 őszén éppen szír nyomásra mondott le a miniszterelnöki pozíciójáról, ám továbbra is kiállt a szír csapatok Libanonból való kivonulása mellett - jelentette a BBC¹.

¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7503205.stm>

2008. július 12.-én sikerült megtörni a három éves izolációt, amikor al-Assad 2005 óta először látogatott Párizsba. A három napos francia tartózkodása alatt részt vett a Mediterrán Unió július 13.-ai csúcstalálkozóján 42 európai, közel-keleti és észak-afrikai ország vezetőivel együtt. A párizsi Grand Palais-ban megszervezett konferencia nemcsak az új szervezet feladatait összegezte, hanem alkalmat adott Bashar al-Assad, szír elnök és Michel Szulejmán, libanoni államfő közti kapcsolat javítására. A két fél között 2005 óta szintén feszültség uralkodik, amely most kezd eloszlani az új francia külpolitikai kezdeményezések nyomán. Következő napon, július 14.-én a szír elnök részt vett a francia nemzeti ünnepen, és azt követően személyesen tárgyaltak az Elysée-palotában a szír-libanoni kapcsolat újraértékeléséről, miszerint Szíria elfogadja Libanon függetlenségét és diplomáciai kapcsolatot létesít szomszédjával. A találkozó után a közös együttműködés egyik feltételeként Sarkozy felkérte al-Asszadot az iráni nukleáris programmal kapcsolatos nemzetközi vita megoldására – írta a Time² magazin. A szír vezető kifejezte szándékát az iráni kérdés minél gyorsabb, politikai úton történő megoldására, és persze ő sem távozott kérés nélkül - részvételt kért mind a francia, mind az amerikai féltől a szír-izraeli béketárgyalások elindításában.

A bimbózó francia-szír kapcsolat Sarkozy szeptember 5.-ei damaszkuszi látogatásával tovább erősödött. Nem meglepő, hogy a francia elnök konkrét lépéseket is tesz a közel-keleti konfliktus rendezésében. A Turkish Daily³ News tudósította felszólította mind a szír, mind az izraeli felet a szemtől szembeni tárgyalások megkezdésére, ugyanis Ehud Olmert izraeli elnök és al-Assad között 2000-től az USA, majd 2007-től Törökország közvetítésével történnek üzenetváltások. Sarkozy tehát a szemtől szembeni kommunikációt támogatja Szíria és Franciaország között, azonban egyelőre egyik fél sem mutatott komoly szándékot a személyes találkozó megvalósításához, a tárgyalásokhoz a közvetítőkkel történő érintkezést kielégítőnek tartják. Ugyanakkor Szíria ragaszkodik a Golán-fennsík mielőbbi visszavételéhez, amelyet Izrael 1967-ben foglalt el, majd 1981-ben annektálta a területet (Time⁴). A francia elnök látogatása során azon a csúcstalálkozón is részt vett, amelyen a Szíria és Franciaország mellett, Törökország és Katar is képviseltette magát az izraeli-szír béketárgyalásokkal kapcsolatban. Ez a találkozó szimbolikus jelentőséggel

² <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1838370,00.html>

³ <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=105564>

⁴ <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1845638,00.html?xid=feed-cnn-topics>

bír a közel-keleti térségben, hiszen Szíria mint a konfliktus egyik résztvevője, Franciaország mint az Egyesült Államok melletti másik, a térségben felügyeletet gyakorolni kívánó nyugati hatalom, Törökország mint jelenlegi közvetítő, illetve Katar mint a Nyugat legnagyobb közel-keleti szövetségese vett részt az eseményen. A találkozóon Szíriát felszólították a résztvevők, hogy semmilyen támogatást ne adjon a palesztin Hamasz és a libanoni Hezbollah szervezeteknek.

Vajon milyen érdekek állnak a francia fél aktív és kezdeményező közel-keleti politikája mögött? A kritikusok értetlenül állnak Sarkozy lépései előtt, ugyanis azzal a szír elnökkel oldotta fel a diplomáciai elszigeteltséget, aki valószínűleg az előző francia elnök személyes barátjának, al-Hariri libanoni vezető meggyilkolása mögött állt. A kérdésre az egyik lehetséges válasz a következő. Egyrészt Szíria földrajzi és biztonságpolitikai szempontból stratégiai fontosságúnak tekinthető, hiszen mind Izrael, mind Franciaország számára fontos, hogy Iránnal való kapcsolatát Szíria megszakítsa. Olmert és Sarkozy további célja, hogy a Szíria hagyjon fel a síita Hezbollah szervezet támogatásával Libanonban.

Jól érzékelhető az is, hogy Sarkozy igyekszik aktívabban fellépni az Unióban, a NATO-ban és az ENSZ-ben, amely szervezetekben nagyobb szerepet szán Franciaországnak (pl. a NATO katonai szervezetébe történő francia visszalépés ügye). Külpolitikai törekvéseiben kitűnő társa a francia külügyminiszter, Bernard Kouchner, aki a francia elnökhöz hasonlóan a multilaterális diplomáciát részesíti előnyben és egyben az Iránnal szembeni szankciók szigorításának egyik fő hangadója.

Összegezve tehát az eddigieket elmondható, hogy Sarkozy külpolitikai elképzeléseiben Szíria fontos stratégiai partner, hiszen segíthet az iráni atomprogram megakadályozásában, a libanoni Hezbollah megfékezésében, illetve a közel-keleti béke megteremtésében. Sarkozy szilárd meggyőződése, hogy a közel-keleti béke Szírián és Franciaországon keresztül valósítható meg, amely jelzi a francia elnök azon ambícióját, hogy a nyugat-európai országot aktívabbá és meghatározó hatalommá tegye a nemzetközi politikában.

CIKK

KÍNA LATIN-AMERIKA-STRATÉGIÁJA

Zombori Dóra

Hu Jintao kínai elnök 2004. novemberében Brazíliában, Argentínában, Chilében és Kubában tett látogatása új fejezetet nyitott a kínai-latin-amerikai kapcsolatok történetében. A Brazíliával megkötött 30 milliárd dolláros befektetési és a térség országaival kötött egyéb kereskedelmi megállapodásokat gyümölcsöző körút a világ szemében ismét felébresztette a kételyeket Kína békés felemelkedésével és szándékaival kapcsolatban. A jelenség felfogható egy már korábban indult folyamat részeként is; nevezetesen, hogy kínai befektetők az elmúlt években a fejlődő világ országait, elsősorban nyersanyagban gazdag afrikai országokat célozzák meg. Vajon milyen indokok motiválják Kínát, hogy az Egyesült Államok hátsó udvarában keres partnereket?

Az ezredforduló óta két jelentős változás történt Latin-Amerika külkapcsolataiban: egyrészt az Egyesült Államokkal való kapcsolata vesztett intenzitásából, másrészt Kína gazdasági és politikai jelenléte egyértelműen növekedett a térségben. A latin-amerikai országokban az elmúlt években egyre erőteljesebbé vált az USA által támogatott neoliberális gazdaságpolitikával való szembefordulás. Továbbá az utóbbi években kibontakozó latin-amerikai „baloldali fordulat” kedvező irányba terelte Kína és a térség országai kapcsolatának szorosabbá válását. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy Kína gazdasági és politikai érdekei miatt ápol egyre szorosabb kapcsolatot a Latin-Amerikai országokkal.

A legtöbb elemző egyetért abban, hogy Kína Latin-Amerika felé közeledésének háttérében az ország nyersanyag- és energiaéhsége áll – Kína vasat, rezet és olajat exportál a nyugati féltekéről.

Az energiával való ellátottság biztosítása alapvető feltétele annak, hogy Kína ipari fejlődésének üteme ne lassuljon, ezért az ázsiai ország fontos

stratégiai érdekét szolgálja, hogy Latin-Amerikában a számára fontos nyersanyagok előállításába – első sorban bányászatba –, illetve a régió infrastruktúrájának, közlekedésének fejlesztésébe ruházzon be, ily módon biztosítva, nyersanyagokkal való ellátottságát. Az energiaellátás területén Latin-Amerikában Venezuela és Bolívia Kína legfőbb partnerei, ennek megfelelően az ázsiai ország igyekszik minél komolyabb pozíciót elfoglalni a két ország kőolaj-, illetve gázkitermelésének fejlesztésében. Chile, Ecuador és Peru Kína egyre növekvő réz-, vas- és ónkeresletét elégíti ki, ezért a kínai befektetések a bányászatba irányulnak. Az infrastruktúrát célzó befektetések terén Argentína és Brazília élvez prioritást a kínai befektetők körében.

A kínai-latin-amerikai befektetések és kereskedelmi kapcsolatok is látványos fejlődésen mentek keresztül az elmúlt években, elsősorban a textil- és élelmiszeripar területén, valamint a stratégiai fontosságú iparágakban, ugyanakkor más kereskedelmi partnerekkel összehasonlítva látható, hogy Kína és Latin-Amerika marginális szerepet töltenek be egymás kereskedelmében. A latin-amerikai régió legfőbb kereskedelmi partnere továbbra is az Egyesült Államok, mely évi 300 milliárd dolláros befektetéseket produkál a kínai 8 milliárddal szemben, illetve tízszer nagyobb kereskedelmet bonyolít le Latin-Amerikával, mint Kína a térség országaival. Az elmúlt években megkötött kínai-latin-amerikai megállapodásoknak köszönhetően azonban mind a kereskedelem, mind a befektetések nagysága dinamikusan növekszik.

Kína Latin-Amerikához való közeledésében politikai szándék is felfedezhető. A régió már évtizedek óta a Kínai Népköztársaság és Tajvan harmadik országok diplomáciai elismeréséért folyó csatározásának meghatározó színtere, tekintve hogy a jelenleg Tajvant elismerő 24 ország közül 12 ebben a térségben található. Eddig Tajvan törekvéseit segítette, hogy a régió országai alulfejlettségük miatt ki voltak szolgáltatva a nemzetközi segélyeknek. Gyakorlatilag Tajvan a nemzetközi segélyek Latin-Amerikába pumpálásával megvásárolta ezen országok diplomáciai elismerését. Kína feltett szándéka, hogy Tajvan ezen bástyáit lebombázza, az országot elszigetelje és az egy Kína elvet érvényesítse a nemzetközi kapcsolatokban.

A Council on Hemispheric Affairsix elemzése szerint, Kína mindent megtesz azért, hogy a gazdasági együttműködést politikai síkon is kiszélesítse, és a térség országait maga mellé állítsa. A kínai jelenlét egyre

szignifikánsabban érezhető a régióban, például jelenleg a Panama csatorna forgalmában a kínai társaságok járnak az élen és a nemrégiben Guatemalában felállított kínai kereskedelmi kamara is Kína befolyását hivatott növelni. Kína Haitira oly módon is próbál nyomást gyakorolni, hogy 2004 őszén 125 rendőrt küldött a szigetország brazil parancsnokság alatt működő ENSZ missziójába, mely egyértelműen jelzi az egyre nagyobb kínai elköteleződést a térség ügyei iránt.

Kína hosszú távú célja, hogy nagyhatalmi státuszt érjen el. Ehhez az egyetlen járható út a nemzetközi rendszerekbe való szerves bekapcsolódás, a szélesedő és mélyülő nemzetközi kooperáció. Ezáltal Kína „békés felemelkedésének” egyik sarokköve a multipolaritás. Ebbe beleilleszthető Kína azon törekvése, hogy mind az afrikai, mind a latin-amerikai országokkal partnerségre törekszik a harmadik világ összefogása és a nemzetközi fórumokon való együttes fellépés érdekében. E mellett a Brazíliával, Mexikóval, Argentínával és Venezuelával kötött „stratégiai partnerségek” is Kína ilyen irányú törekvéseit szolgálják. Az ázsiai ország informális gazdasági fórumok tető alá hozásán dolgozik, mint például a Kínai–karibi gazdasági és kereskedelmi együttműködési fórum, melynek célja Kína potenciális kereskedelmi és egyben az Egyesült Államokat ellensúlyaként tekinthető partner képének sugárzása.

A Kína által hangsúlyozott és egyetemesen alkalmazott béke, fejlődés, harmónia, multipolaritás, „win-win típusú” együttműködés stratégiája ellenére törésvonalak figyelhetőek meg a latin-amerikai térségben a Kínával való kapcsolatok tekintetében. A Power and Interest News Reportix elemzése szerint míg a dél-amerikai szubkontinens főbb országai, így Argentína, Peru és Chile számára Kína egyre fontosabb gazdasági partner, addig Mexikó, Brazília és a közép-amerikai országok szemében az ázsiai ország kihívásnak számít elsősorban az Egyesült Államok piacán. Bolívia, Kuba és Venezuela ideológiai szövetségest lát az ázsiai országban, azonban Kína amennyire lehet, ettől a meghatározástól elhatárolódik, ugyanakkor fejlődési alternatívát kínál a fejlődő világ országai, így a latin-amerikai térség számára is. Latin-Amerika-politikáját segélyezésen keresztül teszi még hangsúlyosabbá, mely elsősorban a Tajvant elismerő országokba, illetve a kínai befektetések elsődleges célpontjainak tartott országokba áramlik.

Kína egyre intenzívebb latin-amerikai jelenléte meghozta a gyümölcsét. Tajvan diplomáciai elszigetelése a kínai elképzelés szerint halad: Haiti,

Panama és a Dominikai Köztársaság már nem támogatja Tajvan ENSZ-be való felvételét. A gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok felélénkülése mellett, az ázsiai ország előrelépést könyvelhet el a pozitív Kína-kép kialakításában is.

Több elemző arra mutat rá, hogy Kína jelenléte a térségben hosszú távon sértheti az Egyesült Államok érdekeit a nyugati féltekén, egyelőre azonban nincs jele annak, hogy az USA és Kína között bármilyen feszültséget is jelentene utóbbi latin-amerikai térnyerése. Ellenkezőleg. Kína megnövekedett gazdasági érdekei miatt jelentős részt vállalhat a térség biztonságpolitikai stabilizálásában, mely egyben az Egyesült Államok érdeke is. Ugyanakkor ami a demokratizálási folyamatot illeti a latin-amerikai országokban a kínai jelenlét nem kedvez az Egyesült Államok ilyen törekvéseinek. Emellett a kínai térnyerés és növekvő energiaigény hátrányosan érintheti a latin-amerikai országokból származó amerikai olajimportot.

Általánosságban elmondható, hogy Kína sikere a nyugati féltekén részben az Egyesült Államok kudarcba fulladt Latin-Amerika-politikájának köszönhető. Jelenleg a latin-amerikai országok többsége Kínára az Egyesült Államok lehetséges ellensúlyaként tekint, politikai és gazdasági alternatívát lát benne, ugyanakkor nem kívánja az amerikai befolyást kínaira cserélni.

CIKK

PAKISZTÁN: AKCIÓBAN A MILITÁNS CSOPORTOK

Paksi Julianna Kitti

ABSZTRAKT

A 2008. február 18-ai pakisztáni választások nemcsak a Musarraff-ellenes erők győzelmét hozták el, de a Kazi Huszein Ahmed vezette iszlamista pártszövetség (MMA) országosan gyenge szereplése nemzetközi szinten is bizakodásra adott okot az ország és a terrorizmus ellenes harc jövőjét illetően. A tavaszi várakozások azonban egyre kevésbé látszanak beigazolódni. A polgári koalíció két fő ereje – a Benazir Bhutto nyomdokain haladó Pakisztáni Néppárt (PPP) és a Navaz Sarif vezette Pakisztáni Muszlim Liga (PML-N) májusi szakítása után az őszi iszlamista terrorhullám foszlatja szerte az elemzők korábbi reményeit.

Az elmúlt hónapokban több öngyilkos merénylet söpört végig Iszlámábád utcáin, a 2008. szeptember 20-ai Marriott Hotel ellen elkövetett robbantás azonban minden eddigit felülmúlt a pusztítás méreteit tekintve. Több mint hat mázsa robbanóanyaggal megrakott teherautó törte át a hotel biztonsági sorompóit, s borította lángba a 290 szobás, legkorszerűbb biztonsági berendezésekkel ellátott épületet közel nyolc órára. A detonáció hatalmas, több méter mély krátert hagyott maga után. A BBC jelentései legalább 266 sebesültről és 53 halottról számolnak be. A halottak között van Csehország nagykövete, egy dán diplomata valamint több német, brit, vietnámi, marokkói, szaúdi, afgán és amerikai állampolgár is; az áldozatok döntő többsége viszont pakisztáni származású. Nem kizárt, hogy a merénylők célpontja vagy a pakisztáni felső vezetés vagy az épületben tartózkodó amerikai hivatalnokok voltak. A kormányzati negyedben és a diplomáciai külképviseletek épületeinek közelségében fekvő luxushotel egyúttal szimbolikus célpont is volt, a Nyugat jelképe.

A robbantás idején fogadást tartottak Ali Zardari, a szeptember 6-án megválasztott, Musarrafort követő új pakisztáni elnök, Benazir Bhutto özvegye tiszteletére, aki aznap tartotta parlamenti bemutatkozó beszédét. A fogadáson számos külföldi diplomata, sőt a Világbank küldöttsége is részt vett. Az államfő, a kormányfő és a hadsereg vezetősége a pokolgép robbanásakor viszont már nem tartózkodott az épületben, amely tény feltehetően a pakisztáni titkosrendőrség (ISI) közbenjárásának köszönhető.

Egyelőre egyetlen militáns szervezet sem vállalta magára a felelősséget a terrorcselekményért, de a szálak minden bizonnyal vagy az al-Kaidához, vagy – ami ennél is valószínűbb – a pakisztáni Tálib Mozgalomhoz, azaz a Tehrik-e-Talibanhoz vezetnek, amely a szélsőséges iszlamista erők laza gyűjtőszervezeteként funkcionál Afganisztánhoz közel, az észak-nyugati határvidék törzsi területein. Mind a célpontválasztás, mind a kivitelezés volumene erre enged következtetni. A Tehrik-e-Taliban pastu törzseket tömörítő szervezet, amely több szállal kötődik egyrészt az afgán tálibokhoz, másrészt az al-Kaidával összefüggésbe hozható sokkal radikálisabb dzsihádisták ághoz.

A politikai vezetés és a pakisztáni tálib militáns csoportok közti 2006. szeptember elejére tetőző megbékélési és megegyezési folyamat a tavaly nyári iszlámábádi Vörös vagy Lal Mecset körüli eseményekkel futott zátonyra, amikor is a mecsetet hónapokig megszállva tartó radikális, iszlamista fiatalokat – akik Pakisztán teokratikus állammá történő

átalakítását akarták elérni – a katonaságnak csak erőteljesebb közbelépéssel sikerült jobb belátásra bírni. A több mint száz halálos áldozatot követelő incidens a mindenkori pakisztáni vezetést (és annak Amerika-barát politikája miatt egyúttal az Egyesült Államokkal szimpatizálókat is) az Északnyugati határvidéken összpontosuló, szélsőséges iszlamista csoportok elsődleges célpontjává tette – olvasható a BBC másik elemzésében.

Csak szeptemberben több halálos áldozatot követelő öngyilkos merényletre került sor Észak- és Nyugat-Pakisztán nagyobb városaiban, így többek között Iszlámábádban, Lahoréban és Mardanban, amelyekre a katonai vezetés fokozott fellépéssel reagált. Ugyancsak az említett események voltak az elsődleges kiváltói a Pakisztán területi szuverenitását sértő, szeptember eleji amerikai rakétatámadásoknak is.

Ali Zardari bemutatkozó parlamenti beszédében – amelyben egyben elnöki jogköreinek korlátozását is kérte a törvényhozásától – ígéretet tett arra, hogy keményen fellép a terrorizmus ellen, hangsúlyozta viszont, hogy egyetlen államnak sincs joga fegyveresek elleni harc címen behatolnia Pakisztán területére – írja a Pakistan Times.

Washington természetesen azonnal felajánlotta segítségét a tettesek kézre kerítésében a szálloda leégésekor, s a történeteket mind az Egyesült Államok, mind az Európai Unió azonnal mélységesen elítélte.

A támadás hordereje mindenképp a szélsőséges iszlamista fenyegetés előretörésére enged következtetni, amely csak egy a jelenlegi, egyre népszerűtlenebb civil kormányzatot sújtó számos probléma közül. A Kasmírban kiújult, szeparatista élű zavargások mérgezik az egyébként sem túl barátságos indiai-pakisztáni viszonyt. A gazdasági növekedés lelassulása, amely együtt jár az infláció megugrásával és a jövedelemkülönbségek növekedésével szintén égető és mielőbbi megoldásért kiáltó probléma.

A pakisztáni Talibán ernyőszervezetén azonban időlegesen repedéseket okozhat az az október elején szárnyra kapott híresztelés, amely a szélsőséges iszlamisták vezetőjének, az alig 35 éves Bajtullah Mehszudnak haláláról számolt be – jelenti a CNN iszlámábádi forrásokra hivatkozva. Már korábban is napvilágot láttak Mehszud elhúzódó betegségéről, veseelégtelenségéről, magas vérnyomásáról és súlyos cukorbetegségéről szóló hírek. A haláláról szóló kiszivárogtatásokat viszont nemcsak orvosa

cáfolta, de katonai vezetői is állították, hogy mindössze kormányzati propagandafogásról van szó.

Bajtullah Mehszud hosszú ideje az ország legrettegettebb és legbefolyásosabb embereként volt számon tartva, aki példaképének az afgán tálibok vezetőjét, Omar mollát tekintette. Nevét a helyi hatóságok Benazir Bhutto tavaly decemberi halálával is kapcsolatba hozták, bár ő következetesen tagadta, hogy köze lett volna a volt miniszterelnök-asszony meggyilkolásához.

A pakisztáni terrorizmus melegágyában, Dél-Vazirisztánban militánsok ezreit összefogó törzsi vezető esetleges halála hatalmi vákuumot hagyta maga után mind saját törzsében, mind a pakisztáni Tálib Mozgalom vezetőségében, amelynek betöltése heves csatározásokhoz, de akár törzsi szakadáshoz is vezethet.

A Zardari-féle vezetés Mehszud halálából kétségkívül hasznot húzhatna. Bárki legyen ugyanis az új vezető, nem valószínű, hogy képes lesz elődjéhez mérhető hatalmat összpontosítani kezében, és hasonló befolyást gyakorolni az északnyugati törzsi területeken. Következésképp a radikális iszlamista szorítás engedése várható, amely – ha nem csupán várakozás marad – lehetővé teszi, hogy a civil vezetés nagyobb erőket összpontosítson olyan egyéb problémák megoldására, mint a gazdasági helyzet stabilizálása vagy a kasmíri kérdés rendezése.

CIKK

A SZABADOK ORSZÁGÁBAN – A THAIFÖLDI VÁLSÁG HÁTTERÉRŐL

Karácsonyi Zoltán

Az elmúlt hónapok eseményei közül legtöbb kérdőjelet Délkelet-Ázsiában a thaiföldi események vetik föl. A magyarázat látszólag egyszerű: a volt kormányfő, Thaksin Shinawatra regnálása alatt semmibe vette a hazai hatalmi csoportok érdekeit, saját holdudvarát pedig igyekezett minden eszközzel előnyökhöz juttatni. Pár év alatt annyi befolyásos ellenséget szerzett így, amennyitől az őt támogató kisemberek tömegei már nem tudták megóvni. Azonban ha ennyi volna a probléma, a Thaksin 2006-os kényszerű emigrációja óta eltelt két év alatt valószínűleg meg is oldják – miért lehetséges, hogy mégsem így történt?

A jobb megértéshez először egy kis alkotmánytan. 1997-ben a katonai junta új alaptörvényt fogadtatott el, amelynek a témánkat leginkább érintő vonása, hogy a kormányt igen nehéz volt hivatali idejében megbuktatni. Konstruktív bizalmatlansági indítványra volt hozzá szükség, amelyet csak az alsóház kétötödének támogatásával lehetett érvényesen benyújtani. Elfogadásához abszolút többségre volt szükség, tehát ha egyszer benyújtották, már nem hiányzott sok, hogy át is menjen.

2001-ben ezen alkotmány alapján tartották a választásokat, amely során Thaksin pártja kettő hóján megszerezte az alsóházi mandátumok felét. Több kisebb párt bekebelezése után nyugodtan dőlhetek hátra abban a tudatban, hogy amíg a kormány hivatalban van, alkotmányos úton a lehetetlennel határos megbuktatni. Populista politikájának köszönhetően a volt miniszterelnök népszerűsége a lakosság többségét kitevő vidéki szegények közt csak tovább növekedett, ezért, amikor ellenfelei szabadulni akartak tőle, akkor sem tudtak volna célt érni, ha előrehozott választásokat erőszakolnak ki - más eszközök után kellett tehát nézniük.

Kik is ezek az ellenfelek? Azok közül, akik láthatók (jelen voltak/vannak a tüntetéseken), három csoportot kell kiemelni: a tanárokat, a nagy állami cégek dolgozóit és a tehetősebb gazdákat. A pedagógusok az oktatási reform miatt kerültek szembe vele. Évtizedek óta folyt szakmai berkekben a vita a közoktatás decentralizálásáról. Thaksin ezt úgy próbálta megoldani, hogy az iskolák gazdasági ügyeit a járási önkormányzatok hatáskörébe utalta. Az intézkedés elvette volna a tanárok közalkalmazotti státusát (a kedvezményekkel együtt), és iskolabezárásokkal fenyegetett. Nem csoda, az oktatók egy emberként csatlakoztak a tüntetőket tömörítő Népi Szövetség a Demokráciáért (PAD) ernyőszervezethez.

Az 1997–98-as pénzügyi válság megoldásának egyik kulcsa a nagy állami vállalatok privatizációja volt, ami rendszerint elbocsátásokkal és a bérek-juttatások racionalizálásával járt. Thaksin gazdaságpolitikájával folytatni kívánta ezt a trendet, különösen az energiaszektorban. A casus bellit a Thai Energiatermelő Ügynökség (EGAT) magánosítása szolgáltatta. Miután 2004 végén sikerült az alkalmazottak túlnyomó többségét megnyerni az ügynek, a folyamat elindult. Néhány szakszervezeti vezető azonban, olyan civil szervezetekkel karöltve, mint a Szabadkereskedelmi Felügyelet (FTA), keresetet nyújtott be ellene az alkotmánybíróságon, aminek a taláros testület 2006 márciusában helyt is adott. Ekkor már javában folytak a tüntetések, ám a siker több más szakszervezetet is arra buzdított, próbálják meg visszaállamosítani korábbi cégeiket.

Ugyancsak a thaksini gazdaságpolitika részét képezték a külfölddel kötött szabadkereskedelmi egyezmények, amellyel az olcsó thai termékek exportját akarták élénkíteni. A mezőgazdaság azonban több területen nem állta volna meg a helyét a nemzetközi piacon. Azok a gazdák, akik már nem voltak elég szegények, hogy a volt kormányfő támogassa őket, viszont elég erősek sem voltak, hogy védővámok nélkül túléljenek, hamarosan csatlakoztak a tüntetőkhöz.

Oliver Pye és Wolfram Schaffar is rámutatnak a *Journal of Contemporary Asia* egyik korábbi számában, hogy a fentieket azért is érdemes kiemelni, mert a PAD-t hagyományosan a királypárti, városi középosztály szervezeteként tartják számon, amelyek érdekei alapvetően szemben állnak a vidéki szegény tömegekével. A szakszervezetek, és a módosabb gazdák jelenléte valamelyest árnyal ezen a képen.

A kevésbé látható ellenfelek közül legfontosabbak a PAD-t támogató üzleti körök. Az 1997–98-as krízis után Thaksin lett az ország leggazdagabb

embere, médiabirodalma, a Shin Corporation, kiterjedt kapcsolataival és miniszterelnöki bársonyszékével társítva látszólag igen széles mozgásteret adtak neki. Befolyását szélesítendő igyekezett minél inkább a maga oldalára állítani a sajtót. Civil szervezetek esettanulmányaiban a legkülönbözőbb módszerek olvashatók, a kiadó cég részvényeinek fölvásárlásától a „szokásos” adóügyi vizsgálatokig. Ebben a körben legérdekesebb a Manager Group nevű vállalatcsoport, amelynek alapítója Sondhi Limthongkul, a PAD arca és vezéralakja, aki korábban a volt miniszterelnök legnagyobb támogatói közé tartozott. Sondhi a gazdasági válságot követően tönkrement, talpraállításában Thaksin – már kormányfősége idején – nagyban támogatta. Hatalmas reklámmegrendelések érkeztek kormányközeli (jórészt a Shin Corporationhoz köthető) cégektől, amelyeknek köszönhetően a Manager Group pár év alatt tartozásainak 70%-át letudta. Természetesen a csoporthoz tartozó médiumok nem fukarkodtak Thaksin dicséretével, emellett maga Sondhi beszélt többször arról, hogy a világon „sehol nincs szabad sajtó”, elvégre pusztán a hírszolgáltatásból nem lehetne fönntartani. Mikor azonban az egykori miniszterelnök 2004-ben nem védte meg Sondhi korábbi üzlettársát, Viroj Nualkhairt attól, hogy menesszék a Krung Thai Bank éléről, a Manager Group (több korábbi atrocitást követően) Thaksin ellen fordult – írta korábban a Dél-kelet-ázsiai Sajtószövetség (SEAPA).

A thairföldi válság egyik sarkalatos dátuma, amikor Thaksin és családja 2006 elején eladta az általuk alapított vállalatbirodalmat, a Shin Corporationt. Az ügylettel két probléma volt: egy három nappal korábban elfogadott törvénynek köszönhetően semmiféle adó nem terhelte, a vevő pedig a szingapúri állam egyik holdingja volt - így nemcsak a természetes igazságérzetet sértette, hanem a hazai befektetők érdekeit is. Ez utóbbiak személyét jótékony homály fedi ugyan, de támogatásuk nélkül a PAD aligha maradhatott volna évekig aktív.

A harmadik „láthatatlan” ellenfél: maga a király. Ő, a Titkos Tanácsban domináló tábornokokkal együtt elsősorban az ország stabilitását tartja szem előtt. Személyesen igen ritkán avatkozik be, de föltétlen tekintélyének és sok magas pozíciót betöltő hívének köszönhetően megkerülhetetlen a thai politikában. Thaksin fő bűne elsősorban nem a stabilitás gyengítése volt, hanem hogy veszélyt jelentett az uralkodó megkerülhetetlenségére nézve. Az üzleti szférában nem volt igazi vetélytársa otthon, holdudvarát igyekezett a politika felé is mindinkább

bővíteni. Így lett többek közt unokaöccse, Chaiyasit, a hadsereg főparancsnoka. Nem véletlen, hogy a lakosság viszonylag könnyen fogadta a katonai rendcsinálást 2006-ban. Jelenleg a beavatkozás a tüntetők kimondatlan céljai közé tartozik, hiszen ez az aktuális kormányfő távozását is magával vonja, amelyet aztán remélhetőleg rövid diktatúra követ, amely kiszorítja Thaksin híveit a thaiföldi elitből – írta korábban a *Tha Nation's State* nevű thaiföldi eseményeket elemző blog.

Az elemzők kevés esélyt látnak arra, hogy a válság a közeljövőben érdemben megoldódjon. A mostani halkszavú, szerény miniszterelnök személyisége semmilyen szempontból nem jelent fordulatot. Samakot azért támadták, mert Thaksin bábja, Somchai pedig a volt kormányfő sógora. Valószínű ugyan, hogy nem marad soká hivatalban, de az előrehozott választások jó eséllyel mégis egy Thaksin-párti tömörülés győzelmét hoznák. Ezért óvakodik a kormány szétverni a PAD akcióit. A tüntetők soraiban egymás mellett ülnek baseballütős fiatalok és tisztességben megőszült nyugdíjasok. Rengeteg volna a civil áldozat, ami a kormány ellen hangolná a saját támogatóit. A hadsereg vagy a király beavatkozása csak átmeneti eredményeket hozna – a szegény tömegek és a náluk jóval módosabb, de kisebb lélekszámú középosztály közti szakadékot aligha tudná betemetni. Mégis ez látszik a legvalószínűbb kiútnak, föltéve, hogy sikerül megtalálni a kormányalakításra alkalmas személyt, aki független Thaksintól, és ha egy mód van rá, a PAD-tól is.

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com